Uzdrowiska Ziemi Kieleckiej (1944–1974)

Wojciech Giermaziak¹, Ewelina Mszal², Anna Paszkowska²

¹ Główna Biblioteka Lekarska im. Stanisława Konopki, Warszawa

² Główna Biblioteka Lekarska im. Stanisława Konopki, Oddział w Kielcach

Adres do korespondencji: Wojciech Giermaziak, Główna Biblioteka Lekarska im. Stanisława Konopki, 00-791 Warszawa, ul. Chocimska 22, e-mail: sekretariat@gbl.waw.pl

Wstęp

Wykorzystywanie wód, uznawanych za lecznicze, sięga bardzo odległych czasów i należy do najstarszych dziedzin lekarskich, które często łączone były z okładami, masażami i innymi zbliżonymi procedurami. We wszystkich krajach starożytnej cywilizacji, w których wystąpiły źródła mineralne, wykorzystywano je do celów leczniczych. Wielkie znaczenie prozdrowotne miały termy, czyli kąpieliska, które służyły nie tylko do celów higienicznych, ale przede wszystkim do odnowy biologicznej oraz leczenia i rozrywk kulturalnych [8]. Polskie tradycje uzdrowiskowe są bogate, sięgają wielu wieków wstecz, choć nie są tak odległe jak w dawnym imperium rzymskim. Legendy mówią, że terapia wielu dysfunkcji wśród Słowian wykorzystywała medycynę ludową. W oparciu o obserwację zachowań zwierząt samo leczących się u źródeł, ludzie zaczęli wykorzystywać wody do leczenia. Przykładem legendy, gdzie to człowiek obserwował zwierzę korzystające ze źródeł, była prawdopodobna historia polowania Bolesława Kędzierzawego. Według podań znalazł on w puszczy rannego jelenia kąpiącego się w ciepłym źródle. Po tym legendarnym zdarzeniu prosił ludzi, według podań, zaczęli to miejsce eksploatować dla potrzeb leczniczych [3].

Health resorts in the Kielce region (1944–1974) · The article presents the history and development of health resorts in the Kielce region, the types of mineral deposits discovered, and the treatment methods used.
Keywords: baths, spas, health resorts, history of health resorts, balneotherapy.

© Farm Pol, 2019, 75(2): 69–76

W Polsce najstarszym uzdrowiskiem, udokumentowanym historycznie, są Cieplice Śląskie-Zdrój, którego początki sięgają 1281 r. W innych uzdrowiskach określenie dokładnej daty jest niemożliwe, ponieważ w czasie wojen lub pożarów dokumenty uległy zniszczeniu. Powstanie uzdrowiska określa rok, w którym rozpoczęto leczenie. Lecznictwo w Europie, również w Polsce, zaczęło się dynamicznie rozwijać w XV i XVI w., a jego wyjątkowy rozkwit nastąpił w XIX w. [8]. Rozwinęły się wówczas w Polsce pierwsze uzdrowiska klimatyczne – Zakopane, Szczawnica [6].

Do pierwszej wojny światowej uzdrowiska polskie znajdowały się w bardzo niekorzystnej sytuacji. W okresie zaborów rozwój uzdrowisk polskich napotykał na duże trudności. Władze zaborcze w pierwszej kolejności faworyzowały własne

Tabela 1. Początki działalności leczniczej w najbardziej znanych uzdrowiskach polskich wg [5].

Table 1. The beginnings of the medical activities in the most known Polish spas wg [5].

Uzdrowisko	Rok	Uzdrowisko	Rok	Uzdrowisko	Rok
Busko-Zdrój	1828	Konstancin	1917	Rymanów-Zdrój	1876
Ciechocinek	1836	Krynica	1793	Szczawnica	1828
Cieplice-Zdrój	1281	Kudowa-Zdrój	1636	Szczawno-Zdrój	1601
Długopole-Zdrój	1705	Lądek-Zdrój	1241	Świeradów-Zdrój	1755
Duszniki-Zdrój	1800	Nałęczów	1821	Świnoujście	1806
Inowrocław	1876	Polanica-Zdrój	1828	Ustroń	1804

uzdrowiska, leżące poza granicami Polski. Z chwilą zakończenia pierwszej wojny światowej uzdrowiska polskie znajdowały się w całkowitej dewastacji spowodowanej zniszczeniami wojennymi. W 1922 r. wydano pierwszą polską ustawę uzdrowiskową, która określa warunki porządkowania gospodarki uzdrowiskowej.

W tym okresie po raz pierwszy wpływ na politykę uzdrowiskową zaczynają mieć Kasa Chorych i ZUS. Okres II wojny światowej przyniósł powtórne zniszczenia polskich uzdrowisk. W czasie okupacji hitlerowskiej sanatoria służyły za szpitale i ośrodki rekonwalescencyjne dla żołnierzy okupanta, a uzdrowiska były miejscem pobytu dla ludności niemieckiej. Wycofywanie się armii połączone było ze zniszczeniem urządzeń i wywożeniem sprzętu. W tej sytuacji należało opracować nowe zasady organizacji uzdrowisk oraz przystąpić do ich realizacji. Podstawą przemian było usprawnienie ochrony zdrowia, dające w konsekwencji zasadę powszechnego wykorzystania uzdrowisk.

Po opuszczeniu ziem polskich przez wojska niemieckie, przystąpiono do odbudowy służby zdrowia. Z bilansu wynikało, że powojenny stan kadry lekarskiej, felczerskiej, pielęgniarskiej, aptekarzy był niewystarczający, co utrudniało opanowanie tragicznej sytuacji ludności. Dzięki decyzjom i polityce władz w powojennych latach nastąpił dynamiczny wzrost kadry medycznej, także w województwie kieleckim. Stworzono średnie szkolnictwo, wybudowano nowe lub modernizowano stare szpitale. Powstały ośrodki zdrowia i przychodnie. Dalszymi poczynaniami władz było tworzenie sanatoriów przeciwgruźliczych w Rabsztynie, Zakładach Metalowych Skarżyska-Kamiennej, a także prewentorium w Czarneckiej Górze. Ponadto reaktywowano działalność Sanatorium Dziecięcego „Górka” w Busku, Zespołu Uzdrowiskowego Busko Zdrój i Solec Zdrój. Dzięki tym inwestycjom powstał kompleks uzdrowiskowy znany w całej Polsce, w którym leczono różnorodne skomplikowane schorzenia, w tym choroby Heinego-Medina oraz choroby Little’a [5].

Sanatorium Rabsztyn

Najważniejszym zakładem leczniczo-rekonwalescencyjnym w latach 1945–1949 dla mieszkańców Ziemi Kieleckiej było sanatorium przeciwgruźlicze w Rabsztynie. Była to wieś usytuowana w okolicach Olkusza, na szlaku Orlich Gniazd. Historia szpitala rozpoczyna się w 1926 r., kiedy Wojewódzki Związek Samorządowy w Kielcach podjął uchwałę o wybudowaniu zakładu leczniczego dla dzieci „Rabsztyn” (nazwa okolicznych ruin zamku). Za umiejscowieniem przemawiały warunki klimatyczne Jaroszewca, położonego wśród lasów sosnowych, gdzie powietrze tworzy wspaniały mikroklimat, idealny do leczenia chorób płuc.

Autorem projektu architektonicznego był inż. arch. Jak Witkiewicz-Koszczyk. Główny budynek szpitala jest obiektem wybudowanym w 1934 r. w stylu funkcjonalizmu, o bardzo ciekawej architekturze i uruchomionym w tym samym roku. Ściana frontowa ma w kształt harmonijki i jest prawie całkowicie przeszklona. Po wybuchu wojny w 1939 r. sanatorium rozpadło się. Szpital zajęli Niemcy, tworząc na jego terenie rodzaj szkoły muzycznej, a następnie urząd celny, by po roku ponownie utworzyć szpital przeciwgruźliczy dla Niemców. Po ofensywie Armii Radzieckiej w roku 1944, Rosjanie utworzyli szpital wojskowy, który pracował do 1945 r. [14]. Po wojnie zrujnowane budynki władze centrale przekazały do dyspozycji Wydziałowi Zdrowia Urzędu Wojewódzkiego Kieleckiego (WZUWK). Budynki wyremontowano i przygotowano do użytku dla dzieci z gruźlicą.

Od 1946 r. sanatorium rozwijało się dynamicznie i w kolejnych latach systematycznie rosła liczba pacjentów, a wszystkie miejsca były wykorzystane [10]. Stopniowo doposażano go w sprzęt medyczny (m.in. aparat RTG) oraz uruchomiono oddział obserwacyjny i zakaźny.

Z każdym rokiem poprawiały się warunki lecznicze i rekreacyjne dla małych pacjentów.

Personel lekarski i średnia kadra medyczna pracowała z niezwykłym poświęceniem, często ponad

Rycina 1.
Sanatorium
przeciwgruźlicze
w Rabsztynie
[17].

Figure 1.
The sanatorium
for tuberculosis
in Rabsztyn [17].

10 godzin na dobę. W sanatorium zatrudnionych było tylko 4 lekarzy, w tym dyrektor prof. Groer. Stanowisko dyrektora administracyjno-gospodarczego sprawował Stefan Bayer. Na przełomie lat 1959/60 sanatorium przekształcono w ośrodek dla osób dorosłych. Kolejne lata to rozwój nowych metod leczenia oraz zakup nowocześniejszych urządzeń. W 1967 r. zmieniono nazwę na Państwowe Sanatorium Przeciwgruźlicze „Rabsztyn” w Jaroszewcu. Wspecjalizowanie się szpitala w diagnostyce i leczeniu chorób płuc i zmiana profilu leczenia spowodowała, że w 1984 r. został przekształcony w Wojewódzki Szpital Chorób Płuc w Jaroszewcu i pod tą nazwą funkcjonuje do dziś.

Sanatorium to odegrało ważną rolę – dzieci z Kielecczyny zostały skutecznie wyleczone z gruźlicy, a był to okres, w którym województwo nie miało sanatorium ani dla dzieci, ani dla dorosłych. W późniejszym okresie czynne było tylko Prewentorium Przeciwgruźlicze w Czarneckiej Górze i pół-sanatorium w Zakładach Metalowych w Skarżysku-Kamiennej. W wymienionych placówkach stworzono dobre warunki lokalowe, natomiast położenie ośrodków nie spełniało wymagań klimatycznych [5].

Sanatorium „Górka”

Kolejne sanatorium „Górka” w Busku-Zdroju, wybudowane zostało z inicjatywy i dzięki konsekwentnemu działaniu jednego człowieka – pediatry Szymona Starkiewicza. Pracując w latach 1904–1918 w Zagłębiu Dąbrowskim, zetknął się z dziećmi, których kalectwo było następstwem gruźlicy kostno-stawowej. Zaraz po przybyciu w 1918 r.

do Buska-Zdroju i poznaniu leczniczego działania wód mineralnych na schorzenia kostne, rozpoczął akcję na rzecz budowy sanatorium w Busku. Zanim powstał obecny budynek szpitala, dr Starkiewicz leczenie dzieci rozpoczął w 1920 r. w 6 namiotach besemerowskich, które otrzymał w darze od amerykańskiego Czerwonego Krzyża. Dzieci przebywały na koloniach przez 42 dni, co stało się po raz pierwszy w Polsce normą sezonowego leczenia. Środki na budowę sanatorium zbierał poprzez organizowanie kwest, pisanie odezw do społeczeństwa, pozyskiwanie przyjaciół wspierających ideę budowy. W tych działaniach pomagało doktorowi wiele osób, m.in. inżynier Stanisław Knothe – przemysłowiec z Zagłębia, znany pisarz Zygmunt Kisielewski oraz anonimowi darczyńcy. Po wielu latach ciężkiej pracy dr Starkiewicza i starań o pieniądze, w 1926 r. pierwsi mali pacjenci rozpoczęli leczenie w szpitalu.

Dzieci przyjeżdżały najczęściej z województwa warszawskiego, kieleckiego, śląskiego i łódzkiego. Przyjmowane były te w wieku od 4 do 14 lat, przewlekłe chore, głównie na gruźlicę stawów, krzywiznę, reumatyzm, gościec oraz dzieci ułomne. W budynku znajdował się gabinet rentgenowski, oddział ortopedyczno-chirurgiczny, ambulatorium z 4 lampami kwarcowymi, a także łazienki do kąpiei siarczkowych [4, 9, 11].

W latach 1924–1935 dr Starkiewicz odbył liczne podróże zagraniczne do Francji i Belgii, zwiedzając tamtejsze zakłady i szpitale dziecięce; brał udział w II Międzynarodowym Zjeździe Pediatrów w Sztokholmie; w Wiedniu zapoznał się z systemem żywienia według prof. Pirqueta, który następnie został wprowadzony w szpitalu na „Górcę”.

Rycina 2. Szpital dziecięcy „Górka” (ze zbiorów własnych).

Figure 2. The children's hospital „Górka” (from the collections of their own).

Działalność szpitala wspomagana była przez Towarzystwo Przyjaciół „Górki”, którego celem było m.in. „szerzenie idei leczenia dziecka przewlekle chorego oraz krzewienie jak najszerzej opieki nad dzieckiem opuszczającym „Górkę”. Bardzo ważnym elementem terapii było stworzenie dla dzieci przedszkola i szkoły, gdzie codziennie odbywały się zajęcia, co miało niezwykle istotne znaczenie natury moralno-społecznej i znacząco wpływało na poprawę samopoczucia przewlekle chorych kuracjuszy. W założeniach dr. Szymona Starkiewicza „Górka” miała być uzdrowską placówką eksperymentalno-naukową w dziedzinie leczenia dziecięcego, fizjoterapeutycznym instytutem dziecka, w którym ważne miejsce zajmuje neuropsychoterapia dziecka. Wojna przekreśliła wiele założeń twórcy.

W latach 1939–1944 hitlerowcy zniszczyli dorobek „Górki”, zmieniając ją w zwykły szpital [15]. W roku 1941 dr Starkiewicz został zwolniony z pracy, a dzieci usunięto z zakładu. Niemcy zmienili sanatorium na lecznicę reumatologiczną dla dorosłych. W 1945 r. dr Starkiewicz powrócił na „Górkę”, przyczyniając się w znacznym stopniu do likwidacji zniszczeń wojennych i przywracając jej dawny charakter. W 1948 r. sanatorium upaństwowiono, a dyrektora Starkiewicza przesunięto na stanowisko starszego ordynatora i konsultanta do spraw balneologicznego leczenia dziecięcego. Od 1950 r. zaczęto leczyć w sanatorium chorobę Heinego–Medina i schorzenie zwane zespołem Litte’a (nazwa mózgowe porażenie dziecięce została przyjęta w Polsce w 1965 r.). W ten sposób powstało specjalistyczne sanatorium, jedno z nielicznych w Europie. Był to olbrzymi sukces naznaczony jednocześnie z tragicznym wydarzeniem. Nocą z 5 na 6 sierpnia w wyniku pożaru główny budynek sanatorium uległ zniszczeniu. Sanatorium odbudowano w ciągu dwóch lat przy pomocy pracowników. Otwarto je ponownie 1 września 1952 r. 1 stycznia 1962 r. zmarł twórca szpitala – doktor Stanisław Starkiewicz. W 1969 r. stanowisko dyrektora szpitala objął znany chirurg Tomasz Goryński. Szpital wyposażono w nowoczesny sprzęt do operacji ortopedycznych. Przyjmowano dzieci z wrodzoną deformacją stóp, bocznym skrzywieniem kręgosłupa, wrodzonym zwężeniem stawów biodrowych, chirurgicznie korygowano przykurcze spastyczne i leczono deformacje kończyn dolnych i górnych. W obiekcie mieściły się sala do ćwiczeń indywidualnych, sala gimnastyczna, dział balneoterapii z krytym basenem i pomieszczenie do kąpiei siarkowych. Zatrudniono specjalistów od terapii zajęciowej, psychologa i logopedę. W dowód wielkich osiągnięć szpital został uhonorowany odznaką „Za Zasługi dla Kielecczyzny”. Stworzenie kompleksu sanatoryjnego w Busku–Zdroju

było niezwykle ważne w leczeniu chorych dzieci z całej Polski. Dzieci żyjące w skrajnie trudnych warunkach, bez odpowiedniej opieki medycznej, mogły przyjechać tu na kolonie. Ośrodek dawał nie tylko możliwość leczenia, ale również kształcenia i zdobycia zawodu [14]. W 1971 r. sanatorium zamieniono na Szpital Dziecięcy Kompleksowej Rehabilitacji „Górka” im. dr. S. Starkiewicza w Busku–Zdroju. W obecnych czasach „Górka” to wysokospecjalistyczna placówka, gdzie leczy się skomplikowanie schorzenia [4–5, 10]

Uzdrowsko Busko–Zdrój

Najbardziej znanymi uzdrowskami Ziemi Kieleckiej są Państwowe Przedsiębiorstwa Uzdrowskie Busko–Zdrój i Solec–Zdrój.

Historia Buska sięga XII w. W 1185 r. powstała tu osada pasterska, której właścicielem był rycerz zwany Dersławem. Dersław wraz ze swoim bratem Witem – biskupem plockim, sprowadzili zakon norbertanek i nadali zakonnicom miejscowe dobra. W ten sposób Busko przez kilkadziesiąt lat, do 1819 r., było własnością klasztoru. W XIII w. Busko stało się ośrodkiem życia religijnego i rozwijało się jako osada klaszorna. Odkrycie żup solnych sprzyjało dalszemu rozwojowi osady, czego dowodem było nadanie klasztorowi w 1252 r. przez Bolesława Wstydliviego immunitetu skarbowego i przekazanie znacznych dochodów z eksploatacji soli. W 1287 r. książę krakowski Leszek Czarny przyznał osadzie Busko prawa miejskie.

Wiek XIV był bardzo pomyślny w historii miasta. Położenie na skrzyżowaniu traktów handlowych wiodących z Wiślicy do Kielc oraz ze Stopnicy do Pińczowa sprzyjało rozwojowi handlu i rzemiosła. Traktem przez Busko na Litwę przejeżdżali królowie [15, 16].

Wiek XV i XVI był okresem rozkwitu miasteczka, który zakończyły w wieku XVII. Najazd szwedzki w 1655 r. był powodem upadku gospodarczego Buska. Gdy w wyniku pierwszych rozbiorów Polska utraciła kopalnie soli w Wieliczce i Bochni, zaczęto na większą skalę poszukiwać złóż w Busku. W 1776 r. przełożony klasztoru s. Norbertanek ks. Franciszek Bellina–Ossowski natrafił na duże źródła solankowe. Znaleziskiem zainteresował się biskup Płocki Szembeka, a za pośrednictwem duchownego także i sam król Stanisław August. Król zlecił szczegółowe badania włoskiemu geologowi Johannowi Filipowi Carosi. Naukowiec przebadał tereny, a uzyskane w ten sposób informacje spisał w dziele „Reisen durch polnische provinzen”. Analiza chemiczna solanek potwierdziła bardzo wysoką ich mineralizację. To odkrycie przyczyniło się do ponownego ożywienia i wzrostu znaczenia Buska. Przemysłowa produkcja soli z solanek okazała się

nieopłacalna i szybko z niej zrezygnowano. Natomiast XIX w. przyniósł rozwój lecznictwa na bazie wód mineralnych. Nieprzemysłowe wykorzystanie solanek rozpoczął w 1808 r. miejscowy lekarz Jan Winterfeld. Na początku eksperymentował stosując solanki w leczeniu żebraków i zwierząt, uzyskując pełne powodzenie w przeprowadzanych kuracjach [9, 11, 14].

Powrót do dawnej świetności Buska odbywał się powoli, ale systematycznie od momentu, kiedy Feliks Rzewuski rozpoczął organizację leczenia buskimi wodami mineralnymi. Dalszy rozwój miasta był silnie powiązany z rozwojem uzdrowiska. W 1823 r. Rzewuski wydzierżawił od Rady Miejskiej propinację miejską (prawo do produkcji i sprzedaży trunków). Zyski z propinacji pozwoliły mu na budowę gmachu zdrojowego, tzw. „Łazienek”. W 1824 r. zlecił on budowę „Łazienek” warszawskiemu architektowi pochodzenia włoskiego Henrykowi Marconiemu.

Pierwszy zakład kąpielowy uruchomiono 1 czerwca 1836 r., w budynku „Łazienek” zaprojektowanych w stylu klasycystycznym. Datę tę przyjmuje się jako datę otwarcia uzdrowiska Busko. Wokół „Łazienek” utworzono rozległy park. Uzdrowisko szybko stało się modne. Powstawało coraz więcej obiektów leczniczych, przybywało też kuracjuszy, których w 1860 r. było 415. Po wygaśnięciu praw dzierżawy uzdrowisko przez 10 lat było

spółką skarbu państwa (1865–1874). Następnie wydzierżawiono je hrabiemu Henrykowi Lubieńskiemu, a potem doktorowi Andrzejowi Dobrzańskiemu, który obok wód mineralnych wykorzystywał do leczenia również muły mineralne. Pod koniec XIX w. w Busku zarejestrowano 2431 kuracjuszy. Wzrost liczby pensjonariuszy przyczyniał się do budowy pensjonatów, ze względu na niewystarczającą bazę noclegową. Obok wielopokojowych pensjonatów i dużych willi powstały mniejsze i skromniejsze w swym architektonicznym wystroju domy letniskowe, wynajmowane na sezon kąpielowy przez całe rodziny, zjeżdżające do uzdrowiska w towarzystwie licznej służby [15, 16].

Podczas II wojny światowej buskie „Łazienki” zostały mocno zdewastowane. Do ich remontu przestąpiono zaraz po zakończeniu wojny. Wznowiono też działalność zdrojową.

W pierwszych latach powojennych z sanatorium w Busku-Zdroju korzystano zaledwie przez kilka miesięcy w roku, nie dysponowano odpowiednią bazą lokalową, a na zabiegi czekano niekiedy nawet cały dzień. Remonty ciągnęły się latami [3]. Do 1950 r. odrestaurowano budynek główny, urządzono salę koncertową i pijalnię wód. Inwestycje te pozwoliły na prowadzenie leczenia i rehabilitacji przez cały rok. Tym rozwiązaniem uczyniono z Buska nowoczesny ośrodek lecznictwa w kraju. Kolejna inwestycja dotyczyła nowych

Rycina 3. Sanatorium Marconi Busko-Zdrój (ze zbiorów własnych).

Figure 3. Sanatorium Marconi of Busko-Zdrój (from the collections of their own).

odwiertów wody mineralnej. Wszystkie zaplanowane do 1974 r. inwestycje zostały zrealizowane. W latach 1950–1965 dyrekcja uzdrowiska i władze wojewódzkie namawiały inwestorów do budowania w Busku-Zdroju własnych sanatoriów i tak w roku 1974 rozpoczął się sezon dla kuracjuszy w prywatnych pensjonatach. Wśród najbardziej cennych wód wymienia się wody siarczkowo-jodowo-bromkowe i solanki jodowo-bromkowe wydobywane z pokładów wapieni i margli jurajskich [13]. Dzięki niezwykle cennym właściwościom wód, wprowadzono kąpiele siarczkowe korzystnie wpływające na cały układ ruchu, wprowadzono leczenie kręgosłupa, zmian pourazowych i chorób serca. W latach osiemdziesiątych mieszkańcy utrzymywali się dzięki uzdrowisku. Budowano coraz więcej willi przeznaczonych dla kuracjuszy. Rozwijała się także działalność kulturalna. W muszli koncertowej w okresie letnim gościli muzycy z Filharmonii Narodowej oraz zespoły muzyczne z Krakowa. W programie oprócz muzyki łatwej i przyjemniej były utwory Straussa czy Lehara. Koncerty cieszyły się ogromnym powodzeniem, a muszle koncertową zapelniał komplet słuchaczy [5].

Uzdrowisko Solec-Zdrój

Uzdrowisko Solec-Zdrój oddalone jest od Buska 27 km. Leży na wysokości 180 m n.p.m., w północno-wschodniej części Niecki Nidziańskiej położonej pomiędzy pasmami Gór Świętokrzyskich a wyżyną Krakowsko-Częstochowską [1]. Wieś istniała w tym miejscu już w XIV w. W połowie XV stulecia jej właścicielem był Jan Feliks Tarnowski herbu Leliwa. W późniejszym czasie Solec należał do Marcina Zborowskiego, kasztelana krakowskiego [7]. Lecznicze wody soleckie znane są od 1815 r., gdy natrafiono na nie podczas poszukiwań złóż soli kamiennnej. Wprawdzie pokładów soli nie napotkano, ale odkryto cenne solanki lecznicze [1]. Wykorzystał to kolejny właściciel Solca – Walery Wielogłowski. Wpadł na pomysł uruchomienia leczniczych kąpiei na bazie odkrytego bogactwa naturalnego. Niestety nie było mu dane zrealizować planów, gdyż pozbawiono go majątku i skazano na emigrację. Wszystko to w ramach kary za udział w Powstaniu Listopadowym. Plany Wielogłowskiego przejął wraz z Solcem nowy właściciel – Karol Godeffroy, szlachcic przybyły z Francji. W 1837 r.

Rycina 4. Park w Solcu-Zdroju (ze zbiorów własnych).

Figure 4. Park in Solec-Zdrój (from the collections of their own).

nowy posiadacz majątku wznosił pierwsze budynki przeznaczone na kąpiele lecznicze. Wybudowano drewniane łazienki, dom dla kuracjuszy, a także pijalnię wód mineralnych oraz przyłączono przyległe do miejscowości 100 ha lasu iglastego. Od tego czasu Solec słynął jako miejscowość uzdrowskowa z doskonale działającym zakładem zdrojowym. Nad zdrowiem gości czuwał lekarz zdrojowy dr Stern, a kilka lat później dr Libchen. Na terenie uzdrowiska powstały nowe drewniane zabudowania, szpital dla ubogich, a także kilka dworkowych pensjonatów. W roku 1855 Solcem zainteresował się krakowski naukowiec prof. Józef Dietl, który zasłużył się dla przyszłości soleckiego uzdrowiska, poprzez zbadanie i opisanie tutejszej leczniczej wody. Ten słynny balneolog w opracowaniu „Źródła Lekarskie” z roku 1858 napisał, że: „Źródło soleckie należy do najsilniejszych i najskuteczniejszych tego typu wód w całej Europie”. Ważną datą w historii uzdrowiska był rok 1896, kiedy to zakłady soleckie otrzymały Srebrny Medal na Warszawskiej Wystawie Higienicznej. Od 1896 r. Solec przeszedł na własność braci Daniewskich. Na terenie soleckiego uzdrowiska wybudowano trzy obiekty sanatoryjne, wielki zbiornik na wodę siarczkową i pogłębiono także szyb, z którego ją pozyskiwano [15].

Pierwsza wojna światowa i pożar w 1921 r. zniszczyły łazienki, przyniosły także znaczne straty całemu uzdrowisku. Tuż po wojnie Romuald Doniewski zbudował nowe łazienki z żelaza i betonu. Jako że uzdrowisko nie było znane, stało

się oazą spokoju, miejscem poniekąd odludnym, ale luksusowym. Druga wojna światowa poczyniła ogromne zniszczenia w soleckim uzdrowisku. Działania wojenne były powodem dewastacji parku oraz doprowadziły do zniszczenia części urządzeń i obiektów. Mimo to w roku 1946 działalność Uzdrowiska Solec-Zdrój została wznowiona. Bracia Doniewscy mieli bardzo ambitne plany rozwoju zdrojowiska, niestety legły one w gruzach w 1951 r. Wówczas to Zakład Zdrojowy Solec-Zdrój został upaństwowiony i podporządkowany Uzdrowisku Busko-Zdrój. Od tej chwili funkcjonował pod szyldem „Uzdrowisko Busko-Solec” [15].

Równocześnie przystąpiono do rozbudowy uzdrowiska, poszerzono i uporządkowano park, doprowadzono drogi dojazdowe, a następnie przekazano kolejno: basen kąpielowy, amfiteatr oraz ścieżkę zdrowia.

Uzdrowisko ma piękne obiekty, malowniczy park z wyjątkowymi okazami egzotycznych drzew i krzewów. Na jego terenie ułożono basen kąpielowy oraz zakład przyrodolecznicy. W miarę rozwoju uzdrowiska zaczęło brakować wody leczniczej, w którą początkowo zaopatrywano się przy użyciu drewnianych wiader.

W 1966 r. wybudowano nowy odwiert wody siarczkowej [7]. W uzdrowisku można wyleczyć wiele chorób: zeszytniające zapalenie stawów kręgosłupa, gościec, choroby zapalne i pourazowe. Schorzenia te leczy się przy pomocy wód chlorkowo-siarczkowo-sodowych, bromkowych,

Rycina 5. Solec-Zdrój, łazienki (ze zbiorów własnych).

Figure 5. Baths of Solec-Zdrój (from the collections of their own).

jodkowych, inhalacji, masażu, kąpiele wannowych, gimnastyki leczniczej. W prasie regionalnej i krajowej, w listach do Państwowego Przedsiębiorstwa Uzdrawiskowego można znaleźć wiele pochwalnych wypowiedzi i podziękowań, gdyż niejednokrotnie po 24-dniowej kuracji znikły pacjentom obrzęki stawów, osiągnęto skuteczne wyniki w leczeniu przeciwreumatycznym i leczeniu chorób neurologicznych [5].

Podsumowanie

Różne metody leczenia w wymienionych sanatoriach sprawiły, że coraz więcej osób można było leczyć za pomocą alternatywnych metod. Lecznictwo uzdrawiskowe szybko stało się głównym sposobem terapii w wielu przewlekłych jednostkach chorobowych. Historia uzdrawisk różniła się, również ze względu na inne złoża mineralne wykorzystywane w celach leczniczych. Jednak każde z nich, pomimo swej odmienności, posiada coś, czego nie sposób znaleźć gdziekolwiek indziej. To sprawia, że każde z tych miejsc jest wyjątkowe [2].

Podróże do uzdrawisk mają charakter ahistoryczny ze względu na fundamentalną potrzebę zdrowotną człowieka, która była niezmiennym, trwałym motywem podróżowania w kolejnych epokach. Podróżowanie w celach zdrowotnych, obok pielgrzymowania, stanowi jedną z najstarszych form ruchu turystycznego [3].

Piśmiennictwo

1. Centralny Ośrodek Informacji Uzdrawiskowej: Uzdrawiska polskie. Zjednoczenie. Warszawa, 1973, s. 9–11, 55–58, 251–253.
2. Gębarowska K., Walczak M., Jeśman Cz.: Porównanie wybranych aspektów leczenia uzdrawiskowego w Busku Zdroju i Ciechocinku do przełomu XIX/XX wieku. *Acta Balneologica* 2015, 57(1): 59–64.
3. Hadzik A., Hadzik A., Mikrut R.: Rola i tendencje rozwoju uzdrawisk w Polsce. *Wydawnictwo Sensus. Kraków* 2009, s. 50–61.
4. Historia Szpitala „Górka” w Busku Zdroju. *Eskulap Świętokrzyski* 2007, 11: 13.
5. Iwaniak S.: Służba zdrowia w województwie kieleckim (1944–1974). *Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej. Kielce* 2003, s. 160–174.
6. Jankowiak J.: *Balneologia kliniczna*. PZWL Warszawa 1971, s. 15–21.
7. Kaczyński I. i T.: *Polska najpiękniejsze uzdrawiska. Sport i Turystyka. MUZA SA Warszawa* 2006, s. 252–261.
8. Kochański J.W.: *Balneologia i hydroterapia*. Wydawnictwo AWF we Wrocławiu 2002, s. 9–14.
9. Korczak M., Owczarek J.: Historia lecznictwa uzdrawiskowego na terenie Busku Zdroju. *Farmacja Polska* 2014, 70(9): 489–492.
10. Lechicki J.: Doktor Szymon Starkiewicz – Judym z „Górki”. *Eskulap Świętokrzyski* 2012, 4: 18.
11. Ponikowska I.: Busko Zdrój – duma regionu świętokrzyskiego. *Balneologia Polska* 2004: 46(1/2): 100–101.
12. Potasz P., Dobrowolski J.M.: 75 lat działalności Specjalistycznego Szpitala Kompleksowej Rehabilitacji i Ortopedii Dziecięcej „Górka” w Busku-Zdroju. *Ortopedia Traumatologia Rehabilitacja* 2002, 4(1): 115–118.
13. Ressel E.(red.): *Podróże po zdrowie i urodę: 130 uzdrawisk, ośrodków wellness i SPA w Polsce i za granicą*. Videograf II. Katowice, 2008, s. 178–180, 227–228.
14. Walczak M., Jeśman Cz., Gębarowska K.: Początki leczenia sanatoryjnego dzieci w Busku-Zdroju. *Acta Balneologica* 2014, 56(2): 114–117.
15. https://www.podidnbusko.pl/ponidzie_historia.pdf.
16. https://www.solec-zdroj.pl/pliki/historia_obszar_gminy_sz.pdf.
17. <http://www.stara.wschp.pl/historia.php>.

Otrzymano: 2019.01.22 · Zaakceptowano: 2019.02.04